

Retouradres: Postbus 202, 1000 AE Amsterdam

Aan de leden van de Gemeenteraad

Datum 14 maart 2024
Onderwerp Opening Nationaal Holocaust Museum
Behandelend ambtenaar

Geachte Raadsleden,

Afgelopen zondag is het Nationaal Holocaust Museum in Amsterdam geopend. Juist in Amsterdam is een Nationaal Holocaust Museum onmisbaar. In geen andere stad in Nederland zijn zoveel Joodse medeburgers tijdens de Tweede Wereldoorlog door de nazi's afgevoerd en vermoord. Het Nationaal Holocaust Museum vertelt niet enkel de industriële en geplande moord op 102.000 Nederlandse Joden, maar ook de wijze waarop een gehele bevolkingsgroep langzaam maar zeker in Nederland van hun grondrechten en uiteindelijk hun menselijkheid werden beroofd.

Inleiding

Samen met nabestaanden en hoogwaardigheidsbekleders, was ik zondag aanwezig in de Portugese Synagoge waar de opening van het Nationaal Holocaust Museum plaatsvond en later bij het plaatsen van de Mezoeza op de deurpost van het museum, om vervolgens binnen rondgeleid te worden. Het was een plechtige ceremonie, waarbij de verhalen en vooral de aanwezigheid van die enkele levende getuigen diepe indruk maakten.

Het is pijnlijk dat overlevenden van de Holocaust en aanwezigen bij de opening van het Nationaal Holocaust Museum zijn geconfronteerd met de emoties en het geschreeuw van woedende demonstranten. Daarbij zijn uitlatingen gedaan die kwetsend en onbeschoft zijn en door nabestaanden en andere aanwezigen als intimiderend zijn ervaren. Tegen het einde van de samenkomst in de Portugese Synagoge was het geluid van demonstranten op het Waterlooplein hoorbaar. Ondanks dat dit de sprekers niet overstemde en het niet woordelijk verstaanbaar was, was dit pijnlijk. Datzelfde gold ook voor de leuzen die klonken, toen een overlevende van de Holocaust, in het bijzijn van zijn achterkleindochter en samen met de Koning de Mezoeza plaatste bij de deur van het Nationaal Holocaust Museum aan de Plantage Middenlaan. Het stemt mij verdrietig dat de demonstranten dit belangrijke symbolische moment niet hebben gerespecteerd en geen onderscheid hebben gemaakt tussen de herinnering aan de oorlog in Nederland en hun boosheid over de aanwezigheid van President Herzog van Israël.

Handelingskader

In het politieke en maatschappelijke debat heerst nu boosheid en onbegrip over hoe het demonstratierecht zich verhoudt tot datgene dat op zondag plaatsvond, en hoe de Amsterdamse driehoek uitvoering heeft gegeven aan het demonstratierecht. In deze brief leg ik hierover namens de driehoek verantwoording af en op 21 maart zal ik in de Commissie Algemene Zaken hierover met u in gesprek treden. Daarbij moet er wel rekening mee worden gehouden dat een burgemeester zich volgens het in de Nederlandse Grondwet opgenomen censuurverbod niet mag bemoeien met de inhoud van een demonstratie en dat tegen strafbare uitingen alleen na manifestatie kan worden opgetreden door het Openbaar Ministerie. Ook dient een burgemeester zich te allen tijde juist in te spannen om een demonstratie doorgang te laten vinden binnen 'zicht- en gehoorafstand' van in dit geval de persoon waartegen de demonstranten zich richten.

In Amsterdam houden we ons aan de Nederlandse Grondwet. In de Grondwet (en de Wet Openbare Manifestaties) zijn limitatief de drie belangen genoemd die kunnen leiden tot een gemotiveerde beperking van de demonstratievrijheid: ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden. Als burgemeester mag ik niet buiten dit grondwettelijke kader treden, mij bemoeien met de inhoud van een demonstratie of zomaar een demonstratie verbieden of verplaatsen. Met meer dan 1500 demonstraties per jaar in onze stad dient voor iedere demonstratie opnieuw een zorgvuldige afweging te worden gemaakt. Demonstraties kunnen schuren, provoceren of kwetsend zijn, bijvoorbeeld als er door tegenstanders van het abortusrecht wordt gedemonstreerd op twaalf meter van de abortuskliniek in Amsterdam of als in het zicht van een moskee Pegida demonstreert. De grondwet en de WOM, als fundamenteën van onze rechtstaat, dienen ook in deze situaties door mij, als burgemeester van Amsterdam te worden gerespecteerd en beschermd.

Verantwoordelijkheidsverdeling

De driehoek draagt onder mijn voorzitterschap verantwoordelijkheid voor het verloop van de demonstratie. Als burgemeester ben ik daarbij verantwoordelijk voor de openbare orde en het beschermen van het demonstratierecht. De Officier van Justitie is verantwoordelijk voor de opsporing en vervolging van degene die tijdens een demonstratie strafbare feiten begaat. De Politiechef heeft de leiding over de operationele uitvoering onder het gezamenlijke gezag van de burgemeester en het Openbaar Ministerie. Bij de voorbereiding van de opening van het Nationaal Holocaust Museum is ook de NCTV betrokken geweest vanwege de beveiliging van de aanwezige hoogwaardigheidsbekleders. Tot slot droeg het Joods Cultureel Kwartier zorg voor de organisatie, de locatie, het programma en het uitnodigingsbeleid.

De grondrechten van samenkomen, herdenken, meningsuiting én demonstreren vroegen op hetzelfde moment om ruimte bij de opening van het Nationaal Holocaust Museum. Dit betekent dat ik, samen met de Hoofdofficier van Justitie en de Politiechef en in nauwe samenwerking met de NCTV, gesteld was voor de taak om een precaire balans te bewaken tussen een plechtig en veilig verloop van de opening enerzijds en het bewaken van de openbare orde en beschermen van het demonstratierecht anderzijds.

Vorbereiding en verloop van de dag zelf

In verband met de komst van vele hoogwaardigheidsbekleders is een maand van tevoren gestart met de voorbereidingen. Op de dag na de bekendmaking van de komst van president Herzog ontving de gemeente drie kennisgevingen van demonstraties nabij het Joods kwartier. Het betrof een Joodse organisatie die op het Waterlooplein wilde demonstreren, een Israëliisch platform dat een demonstratie aanmeldde op het Jonas Daniël Meijerplein en Amnesty International die een demonstratie aankondigde op drie verschillende locaties langs de aanrijroutes.

Met alle drie de organisaties is direct contact opgenomen en zijn er afspraken gemaakt. Uit het contact werd duidelijk dat de demonstraties waren gericht tegen de komst van de Israëliische president. De demonstraties richten zich níet tegen de opening van het Nationaal Holocaust Museum zelf. Geen van de organisatoren van deze demonstraties had de bedoeling de opening van het Nationaal Holocaust Museum te verstoren.

Uit de grondwettelijke bescherming van het demonstratierecht volgt dat voorafgaande toestemming van de autoriteit niet vereist is. Op voorhand was in de driehoek echter wel besloten dat demonstraties op het Jonas Daniël Meijerplein niet zouden worden toegestaan omdat dit te dicht bij de Portugese Synagoge zou zijn het verloop van de bijeenkomst daar zou verstoren en bezoekers direct langs de demonstranten moesten lopen. Ook het aangrenzende Mr. Visserplein hebben wij om die reden vrij gehouden van demonstraties. In overleg met de organisator van de demonstratie die het Jonas Daniël Meijerplein had uitgekozen, is daarom besloten deze te verplaatsen naar het Wertheimpark.

Met de organisatie van de demonstratie op het Waterlooplein is een gesprek gevoerd en er zijn Wom-voorschriften gesteld. Verder zijn er afspraken gemaakt over de beperking van versterkt geluid en de locatie en richting van het podium. Het geluid diende daarbij afgekeerd te zijn van de Portugese synagoge. Het Waterlooplein bevindt zich op meer dan 100 meter van de Portugese Synagoge, wordt gescheiden door het Mr. Visserplein, door tweerichtings verkeersbanen en een fietspad. Tegelijkertijd bevindt de locatie zich nog wel binnen de vereiste zicht- en gehoorafstand van de Portugese Synagoge.

Op vrijdag volgde nog een kennisgeving van een pro-Israëliische organisatie ter ondersteuning van de opening van het Nationaal Holocaust Museum en de komst van president Herzog, op de Plantage Middenlaan, nabij het Nationaal Museum. Ten slotte demonstreerde Hizb-Ut-Tahrir in Amsterdam Nieuw-West tegen wat er in Gaza gaande is. Zij verkozen Plein '40-'45 als demonstratielocatie, een locatie waar zij eerder hadden gedemonstreerd.

Met de bekendmaking van de komst van de Israëliische president Herzog kwam de historisch belangrijke opening van het Nationaal Holocaust Museum op het toneel van de wereldpolitiek terecht. De actualiteit van het aanhoudende militaire geweld in Gaza dat na de verschrikkelijke terroristische aanslag op Israël van Hamas op 7 oktober 2023 plaatsvindt, raakt veel burgers. Niet het Nationaal Holocaust Museum zelf, maar de komst van de Israëliische president leidde tot grote verontwaardiging. Samen met de driehoekspartners en de NCTV heb ik in de voorbereiding besloten tot een aanvullende verhoging van de parate politie, het afsluiten van een metro uitgang,

het afsluiten van de route tussen de Portugese Synagoge en het Nationaal Holocaust Museum voor het verkeer en opschaling van de crisisorganisatie op de dag zelf.

In de voorbereiding is de inzet van ander bestuurlijk instrumentarium nadrukkelijk overwogen. In sommige gevallen wordt bij evenementen in de openbare ruimte gekozen voor de inzet van een noodverordening om de openbare orde te beschermen. Dit is jaarlijks het geval op 4 mei tijdens de Nationale Dodenherdenking als duizenden mensen op de Dam samenkomen en is ook gebeurd bij de plechtige opening van het namenmonument. Wat deze gebeurtenissen echter onderscheidt van de opening van het Nationaal Holocaustmuseum is dat deze in de openbare ruimte plaatsvinden en toegankelijk of gemakkelijk bereikbaar zijn voor grote aantallen publiek. Dat maakt de inzet van de noodverordening ook proportioneel. Een noodverordening leent zich in beginsel niet voor het reguleren van demonstraties en voor het creëren van een vrije doorgang voor bezoekers en voertuigen is het plaatsen van hekken in beginsel voldoende. De bijeenkomst in de Portugese Synagoge vond binnen plaats voor genodigd publiek, voor de openingshandeling bij het Museum en de daaropvolgende rondleiding in het museum waren enkel hoogwaardigheidsbekleders uitgenodigd. Daarmee was er voor de inzet van een noodverordening op 10 maart geen aanleiding.

Verloop van de dag zelf

Waterlooplein

De driehoek van Amsterdam, onder wie de locoburgemeester en in aanwezigheid van de NCTV, was zondag aanwezig in het commandocentrum. Ik vervulde als burgemeester van Amsterdam een ceremoniële rol in de Portugese Synagoge en bij het Nationale Holocaust Museum. Bij de demonstratie op het Waterlooplein waren op het hoogtepunt 1500 deelnemers aanwezig. Er was politie aanwezig in de Portugese Synagoge om het volume van het geluid buiten te monitoren. Als de sprekers zouden worden overstemd, zou in samenspraak met de organisatie van de demonstratie direct worden ingegrepen om het geluid te beperken. Geluiden zijn binnen wel gehoord maar de sprekers zijn niet overstemd geweest.

De politie heeft bij aanvang van de demonstratie met de Mobiele Eenheid een fysieke linie gevormd tussen het Mr. Visserplein en het Waterlooplein zodat de demonstranten niet in de richting van de bezoekersstromen konden bewegen en op grote afstand dienden te blijven. Daarmee is er op geen enkel moment een onveilige situatie voor de genodigden ontstaan. Wel werd de demonstratie op het Waterlooplein na verloop van tijd emotioneler en grimmiger. Een deel van de demonstranten bewoog zich weg van het podium op het Waterlooplein en heeft zich dicht op de linie van de Mobiele Eenheid gepositioneerd aan de rand van het Mr. Visserplein. De politie heeft in deze fase een aantal keren moeten optreden tegen demonstranten die zich misdroegen. Zo ook in de Turfsteeg waar een groep demonstranten achter de linie zich naartoe begaf. Tot slot ontstond er een kortstondige sit-in waarna de demonstranten na enige tijd vertrokken en een deel in groepen de stad in trok. De politie heeft tot na 18.00 uur de groepen gemonitord, wat af en toe werd bemoeilijkt omdat een aantal een kat en muis-spel met de politie speelde. De situatie op het Waterlooplein is ter plekke door de politie op geen enkel moment beoordeeld als een dusdanige wanordelijkheid waardoor de opening van het Nationaal Holocaust Museum in gevaar zou komen en aanvullende beperkingen op basis van de Wom gerechtvaardigd waren.

Plantage Middenlaan

Rondom het Nationaal Holocaust Museum was een veiligheidsring gecreëerd zodat genodigden veilig konden aankomen en vertrekken. Bij de opening waren alleen de delegaties van de presidenten van Israël en Oostenrijk, de president van de Duitse Bondsraad, de Minister-President, de Commissaris van de Koning en de burgemeester genodigd. Zij zouden allen per auto arriveren en voor de deur van het museum uitstappen. Het programma vond ook hier binnen plaats, met uitzondering van een korte openingshandeling voor de ingang. De aanrijroute vanaf de synagoge en de straat voor het museum tot aan de kruispunten aan weerszijden waren hiertoe afgesloten. De aangemelde pro-Israëlische demonstratie stond op de Plantage Middenlaan, vlakbij de hoek met de Plantage Kerklaan achter geplaatste hekken. Dit betrof een kleine groep die vooral met Israëlische vlaggen de president wilde verwelkomen. Voor de komst van de hoogwaardigheidsbekleders ontstond daarachter, op de hoek van de Plantage Kerklaan een niet aangemelde, spontane demonstratie tegen Israëlische president. Deze spontane demonstratie is, net als alle andere demonstraties, direct beoordeeld op de Wom-criteria. Er ontstonden geen wanordelijkheden uit de demonstratie, ook zij bleven achter de geplaatste dranghekken en er was ook op geen enkel moment sprake van een dreigende fysieke confrontatie met de eerder aangemelde pro-Israëlische demonstratie. Toen ik zelf uit de auto stapte bij het Holocaustmuseum keek ik op van het volume en de nabijheid van de demonstranten op de hoek van de Plantage Middenlaan en de Plantage Kerklaan. Ik heb daarop contact opgenomen met de driehoek in het commandocentrum om te vragen of er iets aan de nabijheid gedaan moest of kon worden. Ik kon me echter vinden in de opvatting van de driehoek: er waren op dat moment geen gronden op basis van de Wet openbare manifestaties om in te grijpen en operationeel was het niet verantwoord. Het lokaal gezag mag de inhoud en de toon van een demonstratie niet meewegen in het besluit. Aangezien de hoogwaardigheidsbekleders direct voor het museum uitstapten en in ruime mate waren beveiligd was er geen sprake van een onveilige situatie en was de afstand tot hen en tot het museum voldoende.

De politie heeft voortdurend toezicht gehouden, stond in ruime mate om de demonstraties op de Plantage Middenlaan heen en hield de toegangswegen richting het Nationaal Holocaust Museum vrij. Door de afwezigheid van publiek bij de openingshandeling van het Museum, hebben ook geen groepen mensen zich langs deze demonstraties hoeven bewegen.

De uitzondering hierop is de holocaustoverlevende die samen met zijn achterkleindochter en haar vader na de openingshandeling bij het Museum onbegeleid langs deze groep demonstranten is gelopen op weg naar hun auto. Zij zijn uitgejouwd en nageroepen en zij zijn geconfronteerd met de foto van een vader met een overleden kind. Ik ben inmiddels bij de familie op bezoek geweest en heb hen laten weten hoezeer het mij spijt dat hen dit is overkomen op zo'n belangrijke en emotionele dag. Zij hadden het museum niet onbegeleid mogen verlaten maar hadden per auto moeten kunnen vertrekken

Aanhoudingen en strafbare uitingen

Rondom de opening van het Nationaal Holocaust Museum zijn uiteindelijk 12 mensen aangehouden, onder andere voor bekladding, vernieling en verstoring van de openbare orde. Deze aanhoudingen vonden grotendeels plaats op en rond het Waterlooplein. De Officier van Justitie was aanwezig in het commandocentrum en stond voortdurend in verbinding met de in de stad

aanwezige politieoperatie en tolk. Dat betekende dat uitingen van antisemitisme, verboden leuzen en vlaggen onmiddellijk konden worden beoordeeld en de politie vervolgens kon ingrijpen. De Officier stond daarbij ook in verbinding met het in Amsterdam gevestigde Landelijk Expertisecentrum Discriminatie.

Het is van belang om een onderscheid te maken tussen strafbare, bijvoorbeeld antisemitische uitingen en niet strafbare maar wel kwetsende leuzen, zoals 'from the river tot the sea' In het eerste geval kan de politie direct optreden, in het tweede geval overheerst de demonstratievrijheid. Er zijn geen strafbare uitingen geconstateerd tijdens de opening van het Museum. De afgelopen dagen is gesteld dat er bijvoorbeeld 'Juden Raus' en kankerjoden is geroepen. Dat is op de dag zelf, en ook achteraf nog niet geconstateerd. Aangezien het hier om antisemitische, zeer ernstige en kwetsende strafbare uitingen gaat is het voor het Openbaar Ministerie van groot belang hier gevolg aan te kunnen geven. Het Openbaar Ministerie spant zich in om ook achteraf beschikbaar gestelde beelden te beoordelen op strafbaarheid. Ook als iemand nog aangifte doet, zal het Openbaar Ministerie die aangifte vanzelfsprekend met voorrang beoordelen. Hierbij roep ik een ieder die getuige of slachtoffer is geweest van antisemitisme en andere strafbare uitingen dan ook dringend op om dit bij de politie te melden. Hierover is ook nauw contact met het Joods Cultureel Kwartier.

Uit de beoordeling door het Openbaar Ministerie volgt, zoals gezegd, of uitingen strafbaar zijn geweest. Onafhankelijk van dit oordeel constateer ik dat genodigden en bezoekers gekwetst zijn door leuzen, door de woede en agressieve houding van sommige demonstranten. Ook ik was geraakt door de sfeer en het geschreeuw bij aankomst en vertrek bij het Nationaal Museum op de Plantage Middenlaan, en ik leef mee met de holocaustoverlevenden en de Joodse bezoekers voor wie dit akelige herinneringen opriep en die zich erdoor geïntimideerd voelden..

Op donderdag 14 maart zal ik praten met een vertegenwoordiging van de Joodse gemeenschap, waarbij we zullen terugblikken op de opening, maar ook stil zullen staan bij het antisemitisme dat onze samenleving teistert.

Tot slot

In reactie op de demonstraties bij de opening van het Nationaal Museum gaan er stemmen op om het demonstratierecht in te perken. Juist in een onrustige en emotionele periode, als er grote meningsverschillen onder de bevolking en in de politiek leven, is de demonstratievrijheid een belangrijk ventiel voor emoties, protest en boosheid.

Sinds 7 oktober zijn ons land en Amsterdam diep verdeeld over het gruwelijke en verdrietige conflict dat zich afspeelt in Israël en Gaza. Sinds het conflict is uitgebroken praat ik met grote regelmaat met de Joodse gemeenschap, met Amsterdamse Palestijnen en moslims en vele anderen die zich betrokken voelen bij wat er in Israël en Palestina gebeurt. Het motto daarbij is dat er ruimte moet zijn voor elkaars pijn. Dat is de pijn om de gruwelijke aanslag van Hamas op onschuldige Israëlische burgers en het nog altijd onbekende, vreselijke lot van de gijzelaars. En het is de pijn om de Israëlische aanvallen op Gaza die inmiddels meer dan 30.000 levens hebben gekost. Wij kunnen dit conflict in Nederland en in Amsterdam niet oplossen. Het enige dat we kunnen doen is onze samenleving leefbaar proberen te houden door met elkaar te praten, elkaar ruimte te geven om samen te komen, te herdenken en te demonstreren, geïnteresseerd in elkaar te zijn en vooral niet

te snel en te gemakkelijk te oordelen. Uiteindelijk is het vermogen om tegengestelde uitingen te verdragen, de kracht van onze democratie. Even belangrijk is dat we vermijden waar dat kan, elkaar te kwetsen door te schelden, opzettelijk intimiderende leuzen te gebruiken en elkaar verdacht te maken of te stigmatiseren.

Tijdens de opening kwamen gruwelijke herinneringen en hedendaags verdriet samen. Dat schuurde en deed pijn maar het hoort ook onvermijdelijk bij een vrije democratie. Het laat onverlet de blijvende waarde van het Nationaal Holocaust Museum. We zullen de Holocaust in Amsterdam altijd herdenken, een misdaad tegen Joden en tegen de menselijkheid die onvergelijkbaar is in de geschiedenis.

Ik hoop u hiermee voor nu voldoende te hebben geïnformeerd en sta vanzelfsprekend tot uw beschikking om op 21 maart aanstaande een nadere toelichting te geven.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Femke Halsema', with a long horizontal line underneath it.

Femke Halsema,
Burgemeester van Amsterdam